

A Fertődi Állami Gazdaság átalakulása

ANTAL ZOLTÁN¹

A volt Fertődi Állami Gazdaság – jelenleg Fertődi Mezőgazdasági Termelő, Szolgáltató és Kereskedelmi Rt. – a kisebb állami tulajdonú mezőgazdasági üzemek sorába tartozott. Az Rt. mai helyzete különösen azért tarthat számot érdeklődésre, mert a földlicitálások során területének több mint 2/3-a új – részben nem magyar állampolgárságú – tulajdonosokhoz került. Ez a licitálási arány állami gazdaság esetében feltűnően nagy, mondhatni a licitálások nyomán kialakult új földtulajdoni és gazdálkodási viszonyok egyik végletét képviseli. A másik véglet az, amikor állami gazdasági területre alig volt igény, így a gazdaság területéhez képest nagyon csekély volt a földkiadás. Ilyen helyzet állt elő pl. a volt Bólyi Mezőgazdasági Kombinátban, amely az ország 6 legnagyobb területű állami gazdasága közé tartozott. Utóda, a Bólyi Mezőgazdasági Rt. ma is csaknem változatlan területen gazdálkodik. A 20 aranykoronás juttatás egyetlen volt állami gazdaságban sem jelentett számottevő változást a földterületben, még abban az esetben sem ha a jogosultak mind kivonták a kapott földet, s nem adták bérbé a gazdaságnak. Az állami gazdaságok földterületét tehát elsősorban a földkárptótlás, a körzetenként differenciált földkereslet csökkentette le nagyobb mértékben. E két példa alapján is szembetalálkoznak azzal a problémával, hogy ugyanazon törvények alapján, térségenként eltérő tulajdoni és gazdálkodási helyzet állt elő a volt állami gazdaságokban.

A termelősövetkezetekben más a helyzet. Ezek területe kivétel nélkül nagyjából felére (vagy még kisebbre) csökkent, egyesek megszűntek, ill. kisebbekre váltak szét. A termelősövetkezetből kilépők sokszor új (beszerző, értékesítő) szövetkezetet alapítottak. Annak megfelelően, hogy mi maradt a régebbi nagyüzemekből, aszerint változott az utódszervezetek foglalkoztatási képessége és a kisebb térségre gyakorolt hatása.

A mezőgazdasági nagyüzem múltja és a terület természetföldrajzi adottságai

A Fertődi Mezőgazdasági Rt. nagyjából a volt Esterházy nagybirtok részterületén (ahol több majorság és szarvasmarhatelep létezett, pl. Kistölgyfamajor, Tőzeggyármajor), kisebbrészt a volt Széchenyi nagybirtok területén (ahol Nagycenk közelében, Peresztég külterületén – Franciskamajor – szarvasmarha- és sertés-telep létezett) alakult ki. Az állattartó telepek működtetéséhez állami érdek fűződött, így már 1945-ben megalakult a Nagycenki és Fertődi Állami Gazdaság, majd Kapuvár határában a Kistölgyfamajori Állami Gazdaság. A három kisebb állami gazdaság 1962-ben egyesült. A gazdaságnak az 1960-as évek közepére kialakult a 3000 ha-t megközelítő területe Nagycenk, Fertőd, Sarród, Agyagosszergény és Kapuvár települések határában. A későbbiekben – a privatizálásig – ez a nagyságrend csak kis mértékben emelkedett.

A megnagyobbodott állami gazdaság múltjából említést érdemel, hogy a fertődi része az 1950-es években szervezetileg is összetartozott a Fertődi Kertészeti Kutató

¹ ELTE Általános Gazdaságföldrajzi Tanszék, 1083 Budapest, Ludovika tér. 2.

Intézzel, annak kísérleti gazdasága volt. Mindkét szervezetnek Dr. Porpáczy Aladár volt az igazgatója. Porpáczy törekvése a szakemberképzés, a kutatás (növény- és állatnemesítés), a termelés és feldolgozás egységének megteremtése volt. Ehhez Fertődön rendelkezésre állt az általa 1946-ban alapított (és ma is működő, később róla elnevezett) Kertészeti Technikum, a Kutatóintézet, az Állami Gazdaság és az 1951-ben üzembe helyezett Fertődi Konzervüzem. A későbbi átszervezések a fertődi egységek közötti közvetlen együttműködést megszüntették. Országos vonatkozásban a hasonló célú intézményrendszer kiépült és eredményesen működött.

A természetföldrajzi adottságokból mindenekelőtt a többséget képviselő *lecsapolt síkláptalaj* emelhető ki. A gazdaság szántóterületének zöme ugyanis Kapuvártól É-ra a Répce és a Kis-Rába folyók között, valamint Fertőtől É-ra az Ikva folyó kétoldalán helyezkedik el, a Hanság lápterület kellős közepén, az országhatárt képező Hanság-főcsatorna D-i oldalán. Itt települések nincsenek, csak majorságok. Az említett két nagyobb, 20–21 aranykorona értékű összefüggő szántóterület között hatalmas lecsapolt kaszáló-legelő terület (a Hanság egy része) húzódik.

A lecsapolás ellenére ezen a mélyfekvésű területen (alatta és a főcsatornában áramlik a Fertő-tómedence vize a Duna felé) a szántók és a gyepek alatt is 1–2 m mélyen van a talajvízszint. Csapadékosabb időjárás esetén (és a Fertő vízállásától függően) a vízelvezető csatornák kapacitása nem elegendő, a talajvíz sok helyen eléri a felszínt. Különösen veszélyeztetettek a gyepterületek és a Tőzeggyármajor és Kistölgyfámajor közeli szántók. Az utóbbi térségben a veszély elhárítására még az 1970-es években 500 ha-t alagsöveztek. Tőzeggyármajor környékén a tervek ellenére az alagsövezésre nem került sor. Karbantartás elmaradása miatt azonban 1986–1991 között a lefektetett csövek eliszapolódtak és 80–150 ha-on gyakori a belvíz. A mélyfekvésű területeken a talajok savanyú kémhatásúak és kötöttek (kotu, tőzeg talajok), olykor réti típusok. A gyepterületek is gyakran vizesek, a fűvek alacsony tápértékűek.

Ezen kívül Nagycenk község Ny-i szélén, szintén az országhatár közvetlen közelében rendelkezik az Rt. 18–19 aranykorona értékű földterülettel. Ez utóbbi körzetben – magasabb térszínen – *agyagbemosódásos barna erdei* és *csernozjom barna erdei talajok* találhatóak, néha kavicsos hordalékkal keverve. Itt a csapadékhiány, a szárazság okozhat terméskiesést.

Egyéb természeti tényezők közül a 650–700 mm-es *éves csapadékátlag kedvező*, különösen, ha május (60 mm), június (80–90 mm), július (80 mm) és augusztus (60 mm) hónapok magas csapadékátlagát figyelembe vesszük. Ezzel függ össze, hogy itt az éghajlati vízhiány nyári félévi összege 200 mm, sokkal kisebb mint az ország nagyobb, mezőgazdaságilag fontos részét jellemző 300–350 mm-es érték. Kedvező az összefüggő 190 napos fagymentes időszak is, a fagyos napok számával (90), az átlagosan első fagyos nap dátumával (X. 25.), valamint a 45 hótakarós nappal együtt.

Az éves országos átlagnál nagyobb csapadék a területen azt is jelenti, hogy az országos átlagot meghaladja a borult napok száma (110), az országos átlagnál kevesebb a napfényes órák száma (1900–1950 óra), és az évi középhőmérséklet (10 °C) valamint a júliusi középhőmérséklet (19,5 °C) kissé elmarad az országos átlagtól. Kedvezőtlen tényező az országos átlagot messze meghaladó viharos napok száma (75), amely az Alpok, ill. a Soproni-hegység közelségéből adódik.

A tényezők többsége a szántóföldi növénytermesztés, erdő-, rét- és legelőgazdálkodás szempontjából kedvező, más növények termesztését – pl. a Hanságban a szőlőt – pedig kizárja.

A nagyüzem gazdálkodásának jellemzői a rendszerváltásig

Az 1962-es egyesülés előtti néhány 100 ha-os kis állami gazdaságok a talajadottságoknak megfelelő, ill. az állattenyésztéshez szükséges növényeket termesztették (búzát, kukoricát, árpát, tömegtakarmányt, burgonyát, cukorrépát, kendert, lent). A rostnövényeket az 1940-es évek végén a Kistölgyfamajor közelében épített lengyár vásárolta meg, a cukorrépát pedig a közeli Petőházi Cukorgyár dolgozta fel.

A Fertői Á. G. már 1947-ben telepített gyümölcsöst (főleg őszibarackot, almát, körtét, szilvát, kajszibarackot és bogyósokat, később cseresznyét, meggyet) azzal a szándékkal, hogy termőre fordulás után saját konzervüzemében dolgozza fel a termést. Ez meg is valósult az 1951-ben üzembe helyezett konzervüzemben. Kezdetben ribizli- és málnaszörpöt készítettek, majd gyümölcsöket tartósítottak.

A volt nagybirtokoktól átvett állattenyésztő telepek – mint a Nagycenki Á. G.-hoz tartozó szarvasmarha- és sertéstelep, a Fertői Á. G.-hoz tartozó tözeggyármajori szarvasmarhatelep, továbbá a Fertőd É-i határában levő sertéstelep (Kisszázmajor) és különálló juhfarm, valamint a Kistölgyfamajori Á. G.-hoz tartozó szarvasmarhatelep – tovább működtek. Az állattartó telepeken az 1950-es évek elején az állományt vásárlásokkal növelték, majd a zsúfoltság mérséklésére csökkentették, de így is a bevétel mintegy 40%-a az állattenyésztésből származott.

A növénytermesztés dominanciája a három állami gazdaság 1962. évi egyesülése után is fennmaradt, csak az 1980-as évek közepén egyenlítődt ki a növénytermesztés és állattenyésztés aránya az árbevételben.

Az egyesülést követően fokozatosan felszámolták a volt Esterházy nagybirtokból visszamaradt kisvasút-hálózatot. A kissé felszín fölé emelkedő szállítási útvonalak megszüntetését egyrészt a Hanság-főcsatorna időközbeni bővítése, másrészt a gépesítés előrehaladása (növekvő traktorállomány stb.) tette lehetővé. Az 1960-as évek közepén felszámolták a juhászatot.

A növénytermesztés szerkezete a 60-as és 70-es években annyiban tért el az országot átlagosan jellemező helyzettől, hogy itt a burgonya vetésterülete és szerepe az árbevételben nagyobb volt. A laza, tözeges, jó vízellátású talajokon a burgonyát kifizető volt termesztetni, különösen az 1960-as évek végén behozott, jó terméshozamú holland Desirée fajta elterjedése után. A gazdaságosabb burgonyatermelés az 1970-es évek közepére kiszorította a cukorrépát.

Az egyesülést követően – a gépbeszerzéseken kívül – az első jelentősebb beruházás a kis konzervüzem korszerűsítése volt 1968-ban (kazánház, gyártócsarnok, hűtőtároló). A gyümölcskonzerv-gyártás fellendült, a saját termelésen kívül kistermelőktől felvásárolt nyersanyagot (meggy, cseresznye, uborka, őszibarack stb.) is feldolgoztak.

Az 1970-es évek elejétől a növénytermelés szerkezetét, valamint az állattenyésztés fejlődését a jövedelmezőség a korábnál erőteljesebben befolyásolta: átmene-

tileg megszűnt a len- és kendertermelés, visszaesett az élők munkája igényes gyümölcs-
termelés. Erősödött viszont a jól gépesíthető gabonatermelés és az erre alapozott sertés-
tartás.

A gazdaság javuló anyagi helyzetét mutatja, hogy 1970–1971-ben Nyárliget
község szélén elkészült egy 300 db-os kocaállományt befogadó szakosított sertés-
telep. A beruházás az állami gazdaságokban az éppen akkor megvalósítás alatt álló sertés-
program része volt. Az állomány nagy részét a régi, korszerűtlen franciskamajori és fertői
sertéslepről hozták át. A régi fertői telep megszűnt, Franciskamajorban kevés állat
maradt. Az új sertéslepről Hungahyb fajta hibridsertéseket kapott rendszeresen a Herceg-
halmi Állami Gazdaságtól, amely mint rendszergazda elősegítette a Fertői Á. G. ser-
tésleprének munkáját.

A biológiai alapok javulása, valamint a rendszerszerű termelés bevezetése után
az 1970-es évek első felében mind a burgonya, mind a búza és kukorica ha-onkénti
hozamai jelentősen emelkedtek. Új, korszerűbb tárolóterre és gabonaszárítóra volt szük-
ség. A probléma megoldására építették meg 1973-ban a gabonaszárítót Fertődön,
1974-ben a 4000 tonnás burgonyatárolót Nyárligeten és 1975-ben a 2 x 1750 tonna
befogadó képességű gabonatárolót Fertődön.

A búza, kukorica és burgonya termésátlagainak folyamatos emelkedése vetés-
területük csökkentését tette lehetővé. E növényeket rendszerszerűen termelték. A burgo-
nyánál pl. a Solanum rendszerben a Nagyatádi Á. G., a kukorica- és búzatermesztésben
a Bábolnai Á. G. volt a rendszergazda. A teljesen gépesített munkafolyamat révén a
búzát és kukoricát gazdaságosabban lehetett termelni mint a burgonyát, ami már az
1970-es évek végétől az utóbbi vetésének fokozatos visszaeséséhez vezetett. A burgo-
nyatermelés csökkenésében kisebb mértékben a munkaerőhiány, főleg azonban üzem-
gazdasági ok (lassú megtérülés) játszott közre. A felszabadult területre néhány más
növény (pl. a napraforgó, zöldborsó és silókukorica) nyomult előre. A napraforgót a
közeli győri növényolajgyár, a zöldborsót a fertői és mosonmagyaróvári konzervüze-
mek vették át jó áron, a szálás takarmányra pedig a szarvasmarha telepen volt szükség.

Az 1970-es években előrehaladt a növénytermelés koncentrációja és a termelés
gépesítése. A lecsökkent számú növény termelését a gépparkhoz igazították. Az 1980-as
évek elejére már 4 növény (búza, kukorica, lucerna és silókukorica) a vetésterület 2/3-át
foglalta el. Ez az arány a burgonya visszaszorulására (1985-ben vetettek utójára burgo-
nyát) és az állattenyésztés növekvő takarmányigényére egyaránt utal.

Az 1980-as évek elején (1980–1981) Miklósmajorban megépült a kezdetben
600, majd 1984-től 800 férőhelyes szakosított szarvasmarha-telep. Az állatok nagy ré-
szét a már ismert előregedett istállókból – Nagycenk (1983), Kistolgyfajmajor (1982),
Tőzeggyármajor (1982) – helyezték át, majd a korszerűtlen telepeken 1982–83-ban a
tejtermelést is megszüntették. Nagycenken az épületeket is lebontották, az utóbbi helye-
ken levő istállókat bikahízlatásra hasznosították. A szakosított állattartó telepek eredmé-
nyes működése az 1980-as évek közepére az árbevételben egyenlővé tette a növényter-
melést és állattenyésztést. A szarvasmarha-telep tehénállományát keresztezés útján fo-
kozatosan holstein-fríz fajtával töltötték fel. Az 1980-as évek végére a gazdaságban
kialakult gazdálkodási helyzetet és elért eredményeket az 1., 2. táblázatok foglalják
össze.

1. táblázat. Művelési ág megoszlás a Fertődi Mezőgazdasági Rt.-ben, 1988

Művelési ág	ha	%	Aranykorona érték
Szántó	2764	83,3	63 081
Gyümölcsös	27	0,8	1101
Gyep	234	7,0	2806
<i>Mezőgazdasági terület</i>	<i>3025</i>	<i>91,1</i>	<i>66 988</i>
Erdő	117	3,5	721
Nádas	1	0,6	5
<i>Termőterület összesen</i>	<i>3143</i>	<i>94,6</i>	<i>67 714</i>
Művelés alól kivett terület	178	5,4	..
<i>Mindösszesen:</i>	<i>3321</i>	<i>100,0</i>	<i>67 714</i>

.. = nincs adat

Az 1. táblázathoz hozzáfűzhető, hogy 1965-ben a gazdaság 130 ha termő gyümölcsösrel rendelkezett, amely kiöregedés miatt fokozatosan kivágásra került. Ezzel összefüggésben a konzervüzemben profilváltás következett be. A saját gyümölcs helyett vásárolt gyümölcs és főleg vásárolt zöldség (uborka, vöröskáposzta, cékla, paprika, paradicsom) tartósítására és feldolgozására tértek át (ketchup 900 t/év, gyümölcslevek). A saját nyersanyagbázis csökkenésével – a csak hazai piacra termelő – üzem készáru értékesítése is visszaesett.

A 117 ha erdőből egy 50 ha-os, egy 20 és egy 10 ha-os rész ültetett nyárfaerdőtomb volt, amelyekben ütemterv szerint folyt a vágás és felújítás. A maradék részek ültetett erdősávokban és még kisebb tömbökben testesültek meg. A művelés alól kivett elég nagy területre a majorterületek, vízelvezető árkok, üzemi utak és határsávok adnak magyarázatot.

2. táblázat. A növénytermelés eredményei a Fertődi Mezőgazdasági Rt.-ben, 1988

Növény	Vetés-terület, ha	Termés- átlag, q/ha	Termésmennyiség, t
Búza	660	58	3864
Árpa	80	17	136
Szemes kukorica	679	52	3522
Silókukorica	322	220	7084
Őszi takarmánykeverék	44
Tavaszi takarmánykeverék	16
Borsó	116
Lóbab	85	16	132
Napraforgó	201	19	381
Repce	106	21	221
Mák	46
Rostlen	79
Lucerna, széna	217	39	840
Egyéb (illetményföld)	113
<i>Összesen:</i>	<i>2764</i>	<i>..</i>	<i>16 180*</i>

.. = nincs adat

* A megadott növényekre vonatkozóan

A 2. táblázatához hozzáfűzhető, hogy a felhasznált műtrágyaadagok (ha-onként átlagosan 226 kg) az egyes növények alá eltérőek voltak. Átlag fölötti adagok kerültek a búza, a kukorica és a napraforgó alá. Látható, hogy három növénycsoport (gabonafélék, tömegtakarmányok és olajos növények) dominált a vetésszerkezetben. A lóbabot eladásra természetették (megdarálva takarmánykeverékbe kerül).

3. táblázat. Az állattenyésztés eredményei a Fertődi Mezőgazdasági Rt.-ben, 1988

Állomány			
Szarvasmarha*		Sertés**	
Fajta	db	Fajta	db
Tejtermelő tehén ¹	642	Anyakoca	239
Előhasi üsző	120	Malac választásig	1810
Üsző 18 hónap alatt	210	Tenyézsülődő	656
Üsző 18 hónap felett	117	Előhasi koca	95
Szopósborjú	324	Tenyészkan	20
Hízómarha (bika) ²	188	Hízósertés ³	843
<i>Összesen:</i>	<i>1602</i>	<i>Összesen:</i>	<i>3663</i>

*1988. III. 31. **1988. XII. 31.

¹ Tejtermelés összesen: 30 717 hl (4800 l/év/tehén)

² Húsmarha eladás: 472 db (élősúlyban 217 t, értékben 9 MFt)

³ Sertés eladás: 5691 db (élősúlyban 363 t, értékben 15,2 MFt)

1988-ban a tehénállomány 75%-os arányban már holstein-fríz fajta volt. Tiszta véru magyar tarka már nem maradt az állományban. Húsfajtát nem tartottak. A férőhelyek kb. 80%-a volt korszerűnek mondható. Miklósmajorban a tehenészeti telepen takarmánykeverő üzem működött. Az állattartó telepeken összegyűjtött trágyalét szippantóskocsival a földekre kiöntözték.

A sertésenyésztésben Hungahyb hibridsertés szaporítása folyt. Takarmánykeverő üzem szolgálta ki Nyárligetent a telepet. A férőhelyek már nem voltak elég korszerűek (a telep az 1970-es évek elején épült.) A trágyalé hasznosítás a miklósmajorihoz hasonlóan történt. A szántóföldi növénytermelés műszaki felszereltsége magas színvonalú volt (4. táblázat). A Fertődi Mezőgazdasági nagyüzemben foglalkoztatottak száma 1988-ban 450 fő volt, a dolgozók több mint 2/3-át a férfi munkaerő tette ki (5. táblázat).

4. táblázat. A Fertődi Mezőgazdasági Rt. műszaki-technikai felszereltsége, 1988

Megnevezés	db	Megnevezés	db
Rába-Steiger traktor, 250 LE	2	Permetező gépek	4
Rába-Steiger traktor, 160 LE	4	Öntözőgép	1
MTZ traktor, 80 LE	29	Szippantók	1
<i>Erőgépek összesen:</i>	<i>35</i>	<i>Egyéb gépek összesen:</i>	<i>6</i>
<i>Talajmunkáló gépek összesen*:</i>	<i>12</i>	Teherautó	11
Gabonakombájn (Claas-Dominátor)	5	Pótkocsi	5
Kaszálógép	2	Autóbusz	4
Silózógép	2	Személygépkocsi	3
Szalmabálázó	1	<i>Szállító eszközök összesen:</i>	<i>23</i>
<i>Betakarító gépek összesen:</i>	<i>10</i>		

* Ekek, tárcsák, simítók, Catapiller talajelőkészítők

5. táblázat. A Fertődi Mezőgazdasági Rt. munkaügyi helyzete, 1988

Megnevezés	Nő, fő	%	Férfi, fő	%	Összesen, fő	%
Létszám	135	30,0	315	70,0	450	100,0
– ebből						
30 éves és fiatalabb	15	3,3	42	9,3	57	12,7
31–50 éves	84	18,7	194	43,1	278	61,8
50 év fölötti	36	8,0	79	17,6	115	25,5
Termelő beosztású	112	24,9	279	62,0	391	86,9
Nem termelő beosztású	23	5,1	36	8,0	59	13,1
Felsőfokú végzettségű	2	0,4	7	1,6	9	2,0

A területhez képest nagy összlétszám kialakulásában döntő szerepet játszott a konzervüzemben (100 fő) és állattartásban (150 fő) foglalkoztatottak viszonylag magas száma. Ezen kívül a raktárbázis, a szárító, a gépműhely és a szállítás is sok embert foglalkoztatott a szétszórt telephely-szerkezettel rendelkező gazdaságban. A magyarországi átlaghoz képest a nem termelő beosztásúak aránya viszont kicsi volt (13,1%).

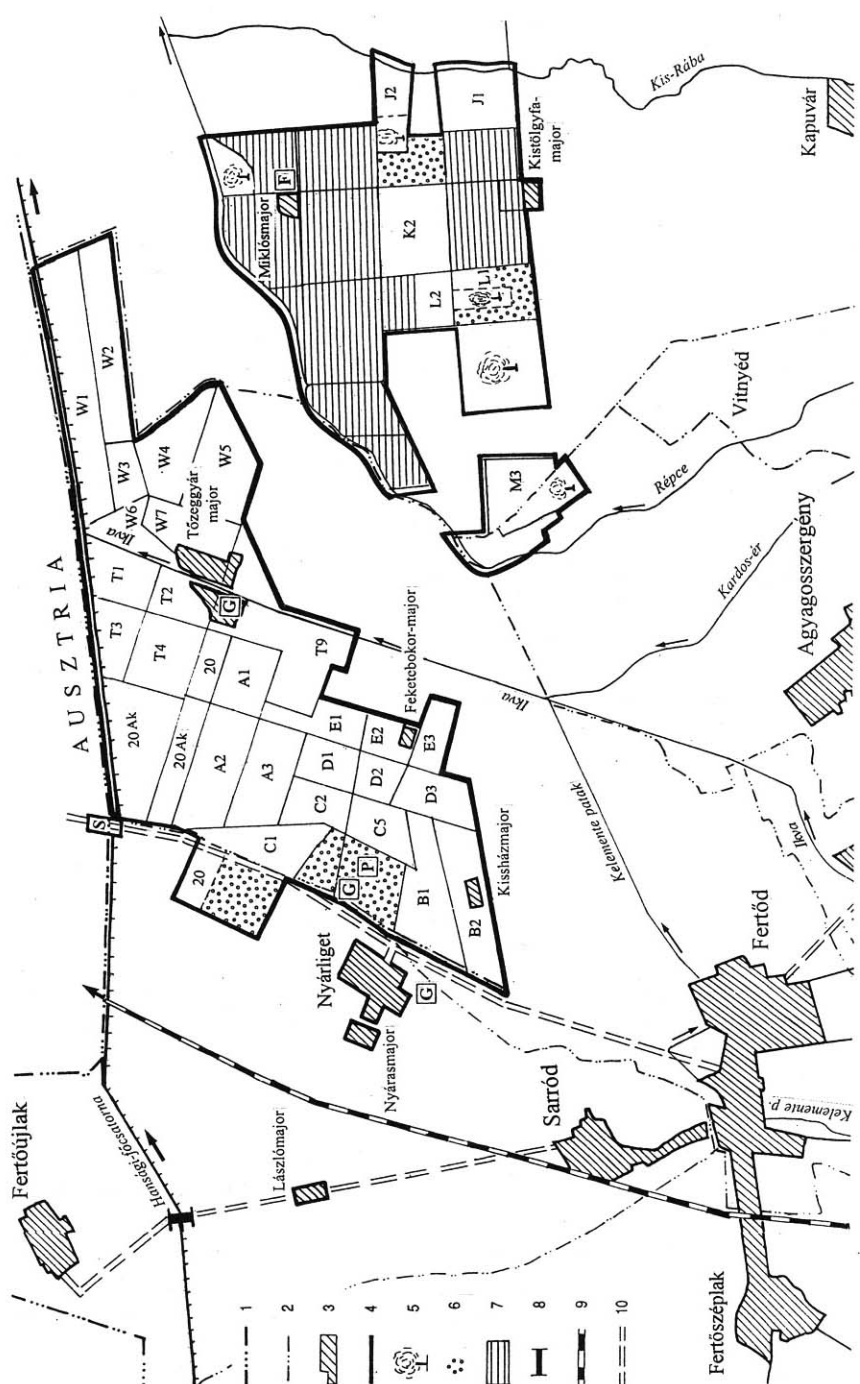
Az átalakulás folyamata és következményei

A Fertődi Á.G. privatizációja 1991-ben kezdődött, aminek első eseménye a 20 aranykoronás földjuttatáshoz kapcsolódik. A nagyüzem területén erre a célra 194 ha szántót mértek ki (itt csak szántóban adták ki), 4919 aranykorona értékben. A földjuttatást 1991-ben egymáshoz közeli 2 tömbből, a korábbi illetményföldből oldották meg (1. ábra).

A nagyüzem életében 1991 arról is nevezetes, hogy Sarród község közigazgatási területén a gazdaság egy új irodaépülettel, Tőzeggyármajorban pedig egy-egy új javítóműhellyel és alkatrésraktárral gyarapodott. A beruházásokat az tette lehetővé, hogy az Országos Műemlékfelügyelőség pénzzuttatással kiváltotta a fertődi kastélykomplexumban található korábbi irodahelyiségeket.

A privatizáció 1992-ben szinte egyidőben három korábbi üzemegység magánosításával folytatódott. A konzervüzem vezetői és dolgozói „Konzervipari Kft.” néven alapítottak vállalkozást (1992. jan.). Bérbevették a gazdaságtól a konzervüzem épületeit, megvásárolták a gépi és egyéb berendezéseket, továbbá a raktárkészletet. Még ugyanabban az évben a Kft. beolvadt az Interstate Ingatlanforgalmazási és Befektetési Rt.-be. Az Rt. 1996. végéig vezette a vállalkozást. Ekkor a berendezést és a raktárkészletet eladta a Felix Hungaria Kft.-nek, amely 1999. végéig kötött a Fertődi Mezőgazdasági Rt.-vel bérleti szerződést az épületre. A Kft. svéd többségi tulajdonban van.

A konzervüzem termelési profilja a tulajdonváltásoknál nem módosult, (gyümölcs- és zöldségkonzerv, gyümölcslé és ketchup előállítás). Az üzem változatlanul csak belföldi piacra szállít, de különböző üvegarut a Cseh Köztársaságból importál. Az épületek havi bérleti díja 0,1 Mft. A konzervüzem további sorsa ezen a helyen attól függ, hogy az Országos Műemlékfelügyelőség mikor tud hozzákezdeni az Esterházy kastélykomplexum már elhatározott felújításához.

AUSZTRIA

Fertőújlak

Fertő-főcsatorna

Lászlómajor

Nyártiget

Nyárasmajor

Sarród

Fertőszéplak

Kisházmajor

Feketebokor-major

Kisrábajor

Miklósmajor

Tózeggyár-major

K2

J1

J2

L1

L2

M3

Vitnyéd

Répce

Károlyóvár

Agyagosszergény

Kapuvár

Kelenföldi patak

Kelenföldi patak

Kelenföldi patak

Kelenföldi patak

- 1 - - - - -
- 2 - - - - -
- 3 [diagonal hatching]
- 4 [solid line]
- 5 [circle with cross]
- 6 [dotted pattern]
- 7 [horizontal hatching]
- 8 [vertical hatching]
- 9 [thick solid line]
- 10 [double solid line]

A vállalkozások a konzervüzem régi környezeti gondján – a szennyvíztisztítás megoldatlanságán – nem változtattak. Az üvegmosásból és technológiai folyamatokból származó szennyvizet változatlanul – a nagy esőzések kivételével igen kis vízhozamú, és az üzem kerítése mellett elfolyó – Kelemele-patakba vezetik.

A konzervüzemmel párhuzamosan indult meg a szakosított sertéstelep társas vállalkozássá alakítása. A vezetés és a dolgozók egy csoportja vásárolta meg az állattállományt (360 anyakocát és 2400 növendékállatot) és a takarmánykészletet. Az állattartó épületeket és 57 ha szántóterületet pedig 1995. végéig bérbevették az Állami Vagyongynökségtől. Az 57 ha és az állattartó telep területe így kivált a gazdaságból. A bérleti szerződésben lehetőséget kaptak a trágyalé bérelt területre való egyenletes kiöntözésére. A vállalkozást „Nyárligeti Sertéshústermelő és Értékesítő Kft.” néven jegyezték be.

A Kft. 1995-ben az épületeket is megvásárolta az ÁVÜ-től. A földbérleti szerződést 57 ha szántóra 1996. jan. 1-től 1997. végéig meghosszabbították. A szántóterület bérleti díja aranykoronánként növekvő volt (1992–1995: 80 Ft, 1996–1997: 200 Ft). A bérleti díjakat a Kft. az ÁPV Rt.-nek fizeti be.

A szakosított szarvasmarhatelep privatizálása is 1992 januárjában kezdődött, hasonló módszerrel mint az előbbi két esetben. A telep vezetőiből és dolgozókból alakult vállalkozói csoport megvásárolta a miklósmajori állattállományt (kb. 800 db tejtermelő tehenet és 600 db növendék állatot, továbbá a gépi berendezéseket), az Rt.-től bérbevette az állattartó épületeket, takarmánytermelés céljára pedig 201 ha szántót (K3 és L3 táblák) és 90 ha legelőt (K4 és J4 táblák) Miklósmajor körzetében. A vállalkozást „Hanság-BOS Szarvasmarha-tenyésztő, Tej- és Húsértékesítő Kft. Kapuvár-Miklósmajor” néven jegyezték be.

Az akkori általános gazdasági visszaesés közepette (amikor a kormányzat 10 000 Ft-ot fizetett egy tejtermelő marha kivágásáért) a vállalkozás nem sikerült. Egy magánvállalkozó 1993 márciusában a Kft.-től megvásárolta az állatokat és a gépi berendezést (az utóbbit 8 évi törlesztési határidővel), valamint átvette az említett földbérleteket és az épületbérletet. A vállalkozás neki sem sikerült. Az állattállományt és a gépi berendezést ezért 1996 végéig eladta. A fejjőház gépi berendezéseit nem tudták leszerel-

←

l. ábra. Az átalakuló Fertődi Á. G. földterületei a Fertőd–kapuvári körzetben, 1991. – 20 AK = a 20 aranykoronás földjuttatások táblái; A, B, C, D, E, J, K, L, M, T, W = kárpótlási árverésen privatizált táblák (jellemzői: vegyes magyar, ill. osztrák tulajdon és földhasználat, osztrák földbérlet); F = üresen álló szarvasmarha-telep; G = osztrák tulajdonú magtár; P = privatizált sertéstelep; S = kutatóállomás. 1 = államhatár; 2 = községhatár; 3 = beépített terület; 4 = a gazdaság korábbi határa; 5 = kárpótlási árverésen privatizált erdő; 6 = bérbeadott állami mezőgazdasági terület; 7 = a Fertődi Mezőgazdasági Rt. kezelésében maradt terület; 8 = a Fertő-tó vízszintjét szabályozó zsilip; 9 = vasút; 10 = főút

Fields of the transformed Fertőd State Farm in the Fertőd–Kapuvár district, 1991. – 20 AK = allotted fields of 20 gold crown value; A, B, C, D, E, J, K, L, M, T, W = fields privatized by compensation auction (fields in Hungarian and Austrian ownership and land use, and Austrian rent); F = empty cattle farm; G = granary owned by Austrians; P = privatized pig farm; S = frontier crossing station; 1 = state boundary; 2 = village boundary; 3 = built-up area; 4 = former borderline of the farm; 5 = forest privatized by compensation auction; 6 = agricultural area leased out by the state; 7 = agricultural area remained under the management of Fertőd Agricultural Co; 8 = sluice regulating the water level of Lake Fertő; 9 = railway; 10 = main road

ni, ezért az a helyén van és a hatalmas épületegyüttessel együtt állapota fokozatosan romlik, tönkremegy. A bérleti szerződés lejártakor a vállalkozó tartozásait kifizette. Az üres épületek őrzése és a világítás évi kb. 5 MFt-ba kerül az államnak. Ez a sikertelen privatizáció jól szemlélteti a magyar mezőgazdaság, különösen az állattenyésztés 1990 óta tartó hanyatlását.

A volt Fertődi Állami Gazdaság megmaradt része 1994 jan. 1-jén alakult át a már megadott néven állami tulajdonú részvénytársasággá. A további privatizációt már az Rt. vezette le. Fertőd térségében 1993 első hónapjaiban kezdődött az Rt. területéből kárpótlási jegyekkel történő földvásárlás, és az ÁVÜ rendelkezései szerinti kisebb földterületek átadása (pl. szakközépiskolának), továbbá földeladás (pl. kerékpárút céljaira) és földbérlet létesítése. A felsorolt okokból csökkent az Rt. területe. Az elvonások döntő többségét a kárpótlás I. és II. földalap képviseli (6. táblázat).

6. táblázat. Földelvonások a Fertődi Állami Gazdaság területén

Művelési ág	ha	Aranykorona
A Kárpótlás I. földalapba elvont területek		
Szántó	1546,0	34 734,0
Gyep	115,0	1 222,0
Erdő	33,0	147,0
A Kárpótlás II. földalapba elvont területek		
Szántó	65,0	1774,0
Gyep	2,0	49,0
Erdő	67,0	474,0
Nádas	1,0	5,0
Földjuttatás 20 aranykorona/fő értékben az Rt. alkalmazottainak		
Szántó	194,0	4920

Fentiekén kívül egyéb kisebb (összesen kb. 200 ha) szántó, gyep, gyümölcsös, erdő és művelésből kivett területeket adott el, adott bérbe vagy adott át más szervezetnek az ÁVÜ, ill. a ÁPV Rt. a volt Á.G. területéből. Ezekkel együtt az Rt. használatában csak a korábbi terület 31%-a maradt (7. táblázat).

7. táblázat. A Fertődi Mezőgazdasági Rt. megmaradt területei

Művelési ág	ha	Aranykorona
Szántó	807,0	21 164
Gyümölcsös	1,0	63
Gyep	94,0	1434
Erdő	10,0	61
Nádas
Művelésből kivett ter.	132,0	..
<i>Összesen:</i>	<i>1044,0</i>	<i>22 722</i>

.. = nincs adat

A kárpótlási folyamat során közel 600 ha szántóterület került külföldi (osztrák) állampolgárok tulajdonába. Az 1. ábrán látható az a határmenti és határátkelőhely-

közeli sáv, amire a külföldi tulajdonosok érdeklődése irányult (főleg W, T, A és C táblák). A külföldiek földszerzését a műveléshez szükséges egyes infrastrukturális elemek megszerzése is követte. Megvásárolták a nyárligeti volt burgonyatárolót, amely felújítva gabona tárolására és méreteinél fogva gépszínek is használható. Megvették és felújították a két tőzeggyármajori volt istállóépületet, amelyet szintén a fenti célokra használnak. Mindkét objektum a határátkelőhely közelében van.

Az ábra feltünteteti a kárpótlás során magyar állampolgárokhoz került mezőgazdasági és erdőterületeket, a 20 aranykoronás juttatásokat, az ÁPV Rt. által kezelt volt gazdasági területeket és az Rt. kezelésében megmaradt területeket is. A korábbi nagy gyümölcsösből a kárpótlás idejére összesen 3 ha maradt, a többit előregedés miatt kivágták. A 3 ha-ból az ÁVÜ 2 ha-t átadott a mezőgazdasági szakközépiskolának és így maradt az 1 ha az Rt. kezelésében.

A privatizáció nyomán erősen megváltozott az Rt. gazdálkodása. A megmaradt területeken 12 főre csökkent személyi állománnyal és csökkent gépparkkal szántóföldi növénytermelést folytattak. A gyepterületek szénáját eladják. Miután kaszálógépet nem tartanak, a vevő vágja le a fűvet. Az állattenyésztés megszűnt. A szántóföldi növénytermesztés szerkezeti jellemzőiről a 8. táblázat tájékoztat.

8. táblázat. A növénytermelés eredményei a Fertői Mezőgazdasági Rt.-ben, 1997

Növény	Vetésterület, ha	Termésátlag, q/ha	Termésmennyiség, t
Búza	229	28	648
Szemes kukorica	180	31	558
Napraforgó	187	8	150
Repce	135	11,4	154
Mustár	55	14,2	79
Egyéb	21
<i>Összesen:</i>	<i>807</i>	<i>..</i>	<i>1589*</i>

.. = nincs adat

* a megadott növényre vonatkozóan

A táblázatból érzékelhető, hogy a vetésszerkezet a betakarító gépekhez úgy igazodik, hogy ugyanazzal a géppel több növényféléseget is be lehessen takarítani. A vetésszerkezet emiatt kis mértékben évről-évre változhat (borsó, mák, silókukorica, lóbab, őszi árpa). A műtrágya-felhasználás 1991–1994 között 30–40 kg/ha volt, 1995-ben a talajerő-utánpótlás javítására ezt 173 kg/ha-ra növelték. Azóta 56 kg/ha (1996), ill. 84 kg/ha (1997). A térség természeti adottságait (talajvízszint ingadozás) ismerve 1997 kedvező év volt, a mezőgazdasági területet ki lehetett használni. Az állatállomány hiánya miatt az utóbbi években a gabonafélék értékesítésében nehézségek mutatkoztak.

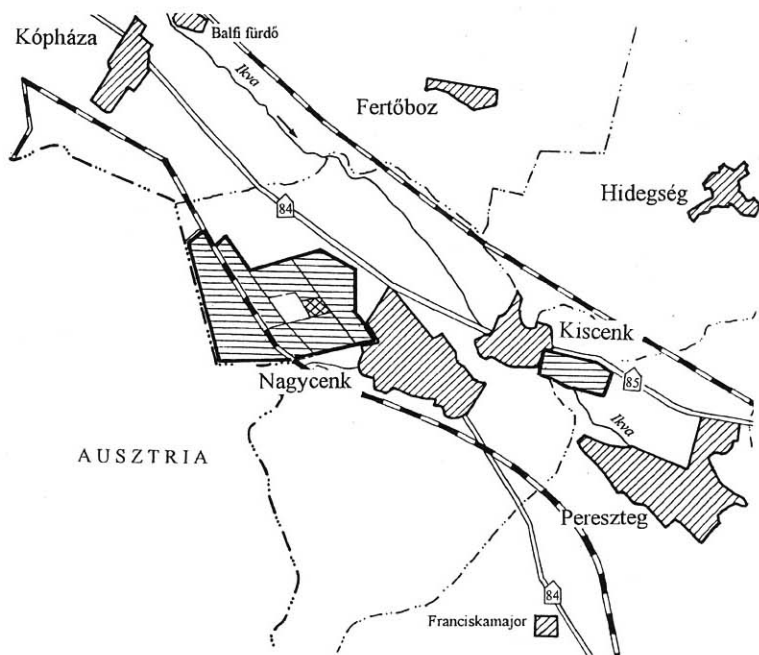
Az Rt. a terményeladásokon kívül bevételre tesz szert a konzervüzemi bérleti díjból, irodaépület és magtár bérbeadásból, egyéni művelőknek nyújtott szolgáltatásból (talajmunka, betakarítás). Az éves árbevétel az utóbbi években 45 MFt körül ingadozott, ami egy főre vetítve igen kedvező érték. A gazdálkodás 1990 óta az évek többségében nyereséges volt, kivéve 1993-at és 1994-et, hitelfelvételre azonban nem került sor. Állat-és gépeladásból, bérletekből volt a gazdaságnak pénze a veszteségek áthidalásához. A kisebb terület megműveléséhez az Rt. az alábbi gépparkkal rendelkezik (9. táblázat).

9. táblázat. A Fertődi Mezőgazdasági Rt. műszaki-technikai felszereltsége, 1997

Megnevezés	db	Megnevezés	db
Rába-Steiger traktor, 250 LE	1	Szivattyú	1
MTZ 282 traktor, 80 LE	2	Szippantó	1
<i>Erőgépek összesen</i>	3	Teherautó	1
<i>Talajmunkáló gépek összesen: *</i>	7	Teherautó pótkocsi	1
Claas kombájn	2	Személyautó	2
Permetező gép	1	<i>Szállító járművek összesen:</i>	2

* Eke, tárcsa, simító, Catapiller

A táblázatból látható, hogy az erőgéppark sokkal nagyobb arányban csökkent, mint a szántóterület. Ennek oka részben az állattartó telepek leválása. Az állattenyésztéssel foglalkozó társaságok sok traktort megvettek, majd részben magánosoknak eladták. A gazdaság területi széttagoltságának erősödése (Nagycenk és Kapuvár határában messze egymástól maradtak földek, 1, 2. ábra) és a táblanagyság csökkenése a privatizáció után növelte a művelési költséget. Az egyéb gépek száma a területcsökkenéssel megközelítően azonos arányban csökkent.

2. ábra. Az átalakuló Fertődi Á. G. földterületei a Nagycenk körzetben, 1991. – A jelmagyarázatot 1. az 1. ábránál. a = kárpótlási árverésen privatizált tábla

Field of the transformed Fertőd State Farm in the Nagycenk district, 1991. – For explanation see Fig. 1. a = field privatized by compensation auction

A nagyobb gépparkhoz és termeléshez kialakított infrastruktúra (terményszárító, gabonatóroló, alkatrészraktár, javítóműhely és irodaépület) jelenleg nincs kellően kihasználva. Amit lehet ideiglenesen bérbeadnak. Mindezeket figyelembevéve megállapíthatjuk, hogy a korábbi gazdaság mennyiségi és értéktermelése az utódszervezetek együttes termelésénél nagyobb volt. Az utódszervezetek közül a többnyire tőke- és eszközszegény magyar kisgazdaságok hatékonysága elmarad a korábbi állami gazdaságétól. A külföldi (osztrák) tulajdonban levő gazdaságokra ez nem mondható el.

A legnagyobb utódszervezet, a Fertődi Mezőgazdasági Rt. ha hozamai is nagyon lecsökkentek, de a 12 fő, létszám mellett – ebből 7 fő fizikai férfi dolgozó, 5 fő nem fizikai dolgozó – az 1 főre eső árbevétel így is kedvező. Ugyanakkor érzékeltetni lehet, hogy a nagyüzem hatása a térségben a foglalkoztatásra, falufejlesztésre minimumra csökkent. Mérséklődött a létszám a privatizált sertéstelepen is. A létszám leépülésével azonban mindkét nagy utódszervezetben a munkaintenzitás erősen emelkedett, lecsökkent a szabadnapok száma, nincs váltótárs.

A Fertődi Mezőgazdasági Rt. privatizálására 1999-ben a pályázatot kiírták. Az utódszervezetek közül a horizonton tehát három üzemszoport rajzolódik ki. Egy nagy gazdasági társaság (a jelenlegi Rt.), a magyar tulajdonú kisgazdaságok és az osztrák tulajdonú kisgazdaságok. A magyar tulajdonú kisgazdaságok jelentős részét is – bérletben – osztrák állampolgárok használják.

IRODALOM

- HAMAR A. (szerk.) 1998. Agrárátalakulás Magyarországon a kilencvenes években I–II. kötet. – Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola kiadv., Szolnok
- ANTAL Z. 1994. A magyar mezőgazdaság átalakulása 1989–1994 között. – In: JÁKI K. (szerk.): Földünk-környezetünk. Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet kiadv. Győr, pp. 4–26.
- Az agrárgazdaság, vidékfejlesztés és területfejlesztés stratégiája. – FVM tanulmány. Budapest, 1999. 115. p.
- A versenyképes magyar agrárgazdaság az évezred küszöbén I–II–III. kötet. – Pannon Agrártudományi Egyetem, Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar kiadv., Keszthely, 1998.
- CSETE L. 1998. A magyar állami gazdaságok privatizálása és átalakulása. – In: HAMAR A. (szerk.): Agrárátalakulás Magyarországon a kilencvenes években. I. kötet. Szolnok, pp. 199–223.
- CSETE L.–LÁNG I. 1996. Tudomány és mezőgazdaság a XXI. század kapujában. – In: OROSZ I.–FÜR L.–ROMÁNY P. (szerk.): Magyarország agrártörténete. Mezőgazda Kiadó, Budapest, pp. 769–777.
- Magyarország agrárgazdasága és az Európai Közösség. – AKI kiadv. Budapest, 1991.
- Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyv 1997. KSH, Budapest, 1998.
- ROMÁNY P. 1996. Honnan – hová – hogyan. – In: OROSZ I.–FÜR L.–ROMÁNY P. (szerk.): Magyarország agrártörténete. Mezőgazda Kiadó, Budapest, pp. 723–725.

TRANSFORMATION OF THE FERTŐD STATE FARM

by Z. Antal

S u m m a r y

During the privatisation of Fertőd State Farm, formerly on 3300 hectares (at present Fertőd Agricultural, Servicing and Trading Co. Ltd.) more than two thirds of the land area was bought by small farmers using compensation bonds. This high portion of privatisation was typical for state farms only along the western border of the country. Beside Hungarians participating in tenders, proprietors of bonds of Austrian citizenship purchased ca 580–600 hectares of land. Also on the tracts along the border Austrian peasants currently lease plots from Hungarian owners. After presentation of the change in ownership forms the article describes the production structure of the large-scale farm (privatisation of which has been designated for 1999) operating on 1000 ha.

Translated by L. BASSA

MEGJELENT

A városi turizmus elmélete és gyakorlata

MICHALKÓ GÁBOR

A könyv önálló kutatási eredményekre alapozva mutatja be a városi térben zajló turizmus sajátos társadalmi, gazdasági vonatkozásait. Feltárja a városi turizmus szereplőinek érdekviszonyait és konfliktusait. Kiemelten foglalkozik az önkormányzatok turizmuspolitikájával, a fizetővendéglátás problematikájával, a konferenciaturizmusban rejlő lehetőségekkel, a turisták térbeli magatartásával, továbbá a bűnözés és a turizmus összefüggéseivel.

A szerző 1995–1998 között végzett budapesti vizsgálatai – a fenntartható fejlődés érdekében – a turizmus interdiszciplinális szemléletű megközelítésének szükségességét támasztották alá. A turizmus – alaptudományai, a földrajz és a közgazdaságtan mellett – épít a szociológia, a néprajz és a kriminalisztika legújabb eredményeire.

E hiánypótló könyvet mind a hallgatók, mind az oktatók egyaránt használhatják a közép- és felsőfokú oktatásban, a szak- és továbbképzésben, emellett a turizmus bármely területén dolgozók önművelésére is alkalmas.

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem A VÁROSI TURIZMUS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA című könyvet példányban. Ára példányonként 1000,-Ft (ÁFÁ-val), amely összeget átutalással/posta utalványon fizetem (a nem kívánt szöveg törlendő)

Megrendelő (intézmény) neve:

Címe:

Ügyintéző neve:

Bankszámla száma:

..... 2000. hó nap

Megrendelhető vagy megvásárolható: MTA Földrajztudományi Kutató Intézet Könyvtárban

1388 Budapest Pf.: 64. 1112 Budapest XI. Budaörsi út 43–45.

Telefon: 309-26-00/1443

.....
aláírás-bélyegző